PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ DERGİSİ

PAMUKKALE UNIVERSITY JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES INSTITUTE

ISSN 1308 - 2922 Sayı/*Number* 7 Ağustos/*August* 2010

Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü
Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Adına
Doç. Dr. Bilal SÖĞÜT

Baş Editör
Prof. Dr. Ceyhun Vedat UYGUR

İngilizce Düzeltme
Yrd. Doç. Dr. Recep Şahin ARSLAN

Hakemli bilimsel bir dergi olan PAUSBED yılda üç kez yayımlanmaktadır.
Dergide yayımlanan çalışmalardan, kaynak gösterilmek şartıyla alıntı yapılabilir.
Çalışmaların tüm sorumluluğu yazarına/yazarlarına aittir.

Grafik ve Dizgi
Gülderen ÇAVUŞ ALTINTAŞ

Baskı
GENÇASLAN
Dijital Baskı Merkezi
+90 258 261 68 60

Yazışma Adresi
Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Rektörlük Binası Kat: 2
Kınıklı Yerleşkesi 20070 Kınıklı – DENİZLİ / TÜRKİYE
Tel. + 90 (258) 296 22 10 Fax. +90 (258) 296 23 47
e-posta: **pausbed@pau.edu.tr**

Danışma ve Yayın Kurulu

Prof. Dr. Ceyhun Vedat UYGUR	Pamukkale Üniversitesi
Doç. Dr. Ramazan BAŞTÜRK	Pamukkale Üniversitesi
Doç. Dr. Milay KÖKTÜRK	Pamukkale Üniversitesi
Doç. Dr. Ali Rıza ERDEM	Pamukkale Üniversitesi
Doç. Dr. Yasin SEZER	Pamukkale Üniversitesi
Doç. Dr. M. Yaşar ERTAŞ	Pamukkale Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Aydın SARI	Pamukkale Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Nurten SARICA	Pamukkale Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Kerim DEMİRCİ	Pamukkale Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Kamil ORHAN	Pamukkale Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Recep Şahin ARSLAN	Pamukkale Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Türkay Nuri TOK	Pamukkale Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Saim CİRTİL	Pamukkale Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Türkan ERDOĞAN	Pamukkale Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Safi AVCI	Pamukkale Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Selçuk Burak HAŞILOĞLU	Pamukkale Üniversitesi

Hakem Kurulu

Prof. Dr. Aylin Görgün BARAN	Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. Aytül KASAPOĞLU	Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Celal ŞİMŞEK	Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Hasan BOYNUKARA	Yüzüncüyıl Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet MEDER	Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet TAKKAÇ	Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Nurullah ÇETİN	Ankara Üniversitesi
Doç. Dr. Altan ÇETİN	Gazi Üniversitesi
Doç. Dr. Himmet HÜLÜR	Afyon Kocatepe Üniversitesi
Doç. Dr. İ. Hakan MERT	Uludağ Üniversitesi
Doç. Dr. Köksal ALVER	Selçuk Üniversitesi
Doç. Dr. Süleyman İNAN	Pamukkale Üniversitesi
Doç. Dr. Yunus BALCI	Pamukkale Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Abuzer KIZIL	Muğla Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. A.Oğuz ALP	Anadolu Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Ertekin DOKSANALTI	Selçuk Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Haldun SOYDAL	Selçuk Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. İsa KIZGUT	Akdeniz Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Lale DOĞER	Ege Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Mehmet TEKOCAK	Selçuk Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Nesime CEYHAN	Çankırı Karatekin Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Yücel CAN	Niğde Üniversitesi

Dergimizin bu sayısına gönderilen makaleleri değerlendiren hakem kuruluna teşekkürlerimizi sunarız.

Sekreterya

Recep DURMUŞ

Azize ŞIRALI

İÇİNDEKİLER/*CONTENTS*

Aytekin BÜYÜKÖZER..... **1**
Lagina Hekate Tapınağı'nın Altyapı ve Stylobat Düzenlemesinde Uygulanan Oranlar
The Rates Which are Applied in the Infrastructure and Stylobate Settings of Lagina Hecate Temple

Bülent Cercis TANRITANIR **15**
The Woman Warrıor'da Yemek Kültürü ve Kadın
Women and Food Culture in the Women Warrior

Hande ŞAHİN..... **21**
Türkiye'de İşçi Sınıfının Gelişim Süreci ve Geçmişten Günümüze İşçi Hareketi
The Development Process of the Working Class and the Heritage of the Labor Movement from Past to Present in Turkey

Makbule EKİCİ..... **31**
Lagina Kutsal Alanında Bulunan Sikkelerin Değerlendirilmesi
Evaluation of Coins Found at Lagina Hecate Sacred Area

Mustafa BÜYÜKKOLANCI – Gökçen Kurtuluş ÖZTAŞKIN..... **39**
Selçuk-Efes Müzesi'nde Sergilenen St. Jean Kilisesi'ne Ait Korkuluk Levhaları ve Templon Arşitravları
Parapet Slabs and Templon Architraves from St. Jean Church, on Display in Selçuk-Efes Museum

Olcay ÖZKAYA DUMAN..... **51**
Tarih Bilimi ve Bilgisi Açısından Aydınlanmadan Günümüze Sorularla Tarih Felsefeleri ve Kavrayışları
Questions on Philosophy of History and ıts Concepts From the Enlightenment Period to Date in Terms of History Science and Knowledge

Serkan GÜZEL..... **71**
Meydan Gerçekliği ve Kentsel Cisimleşme
The Reality of Space and Urban Embodiment

Serkan GÜZEL – Mehmet MEDER..... **93**
Toplumsallaşma ve Bireyselleşme Çelişkisinde Öğrenci Evleri
Student's Residences in Contradiction Between Socialization and Individualization

Ünal ŞENTÜRK..... **113**
Değişen Ekonomik ve Sosyal Koşulların Bir Ürünü Olarak Karakter Aşınması
Character Corrosion as the Consequence of the Changing Economic and Social Conditions

Yasemin ER..... **125**
İsauria'da Yelbeyi Kaya Mezarı ve Süvari Kabartması
The Yelbeyi Rock-Cut Tomb in Isauria and Horseman Relief

Zübeyde ŞENDERİN..... **135**
Yusuf Atılgan'ın Canistan Adlı Romanında Bir Anti - Kahraman: Selim
An-Anti Hero in Yusuf Atilgan's Novel Called Canistan: Selim

Pamukkale Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Sayı 7, 2010, Sayfa 135-142

YUSUF ATILGAN'IN *CANİSTAN* ADLI ROMANINDA BİR ANTİ - KAHRAMAN: SELİM

Zübeyde ŞENDERİN*

Özet

Yusuf Atılgan, 1950 sonrası Türk edebiyatının en önemli isimlerinden biridir. Türk romanının pek çok bakımdan özgün ve çok tanınmış eserleri olan *Aylak Adam ve Anayurt Oteli*'nin ardından kaleme aldığı *Canistan*, yazarın üçüncü ve son romanıdır. Yusuf Atılgan, romanın "Duruşma", "Yargıç" ve "Tanık" adlı ilk üç bölümünü yazmış; fakat "Sanık" adlı dördüncü ve son bölümünü tamamlayamadan vefat etmiştir. Bu bakımdan, *Canistan*, *Aydaki Kadın* (Ahmet Hamdi Tanpınar) ya da *Eylembilim* (Oğuz Atay) gibi yarım kalmış, okurun zihninde tamamlanan eserler kervanına katılmıştır.

Eserde özgün bir konu ve karakter ele alınmaktadır: Roman, yoksul bir ailenin oğlu olan Selim'in yanaşma olarak verildiği bir çiftlikte çocukluk yıllarını beraber geçirdikleri ağanın oğlu Tokuç Ali ile yıllar sonraki karşılaşmalarını ve Selim'in Ali'yi işkence ile katledişini anlatmakta, dolayısıyla Selim'i zalim bir işkenceci ve Ali'yi de bir kurbana dönüştüren bu süreci irdelemektedir. Selim, roman boyunca kişiliği, ahlâkî yapısı, algıları ve tepkileri bakımından alışıldık roman başkişilerinin çoğundan farklı bir portre çizmektedir. Roman, Selim'in çocukluk arkadaşını işkence ile katletme eyleminin tasvir edildiği çok sarsıcı bir sahne ile açılmış olmasına rağmen, bu vahşice eylemin fâili olan Selim'i, iyilik, doğruluk ve dürüstlük gibi erdemleri temsil eden davranışlar ve eylemler içinde de sergilemektedir. Roman bütünüyle, bu iki zıt kutup arasında, ruhsal, toplumsal ve ahlâkî güdülerinin etkileşimi içinde aktörü hâline geldiği eylemlerle bir anti-kahramana dönüşen Selim'in bu patolojisini yaratan zemini kurmaya odaklanmıştır.

Bu makale, Yusuf Atılgan'ın kuramsal açıdan belirgin biçimde ilişkili olduğu varoluşçuluk ve absürt felsefe bağlamında, toplumsal, ruhsal ve davranışsal kalıplarının bileşkesiyle bir anti-kahramana dönüşen roman kahramanı Selim'i, romanın kurgusunu da ele alarak irdelemeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Roman, Anti-kahraman, Karakter, Nedensiz Eylem, Absürt*

AN-ANTI HERO IN YUSUF ATILGAN'S NOVEL CALLED *CANİSTAN*: SELİM

Abstract

Yusuf Atılgan is the one of the most important names of the Turkish literature after 1950. Canistan is the writer's third and the last novel which was written after Aylak Adam and Anayurt Oteli, which are of high importance in many respects as two original and well known works of Turkish novel. First of all, Yusuf Atılgan was able to write the first three chapters of the novel called "trial", "judge" and "witness", but he died without being able to finish the fourth and the last chapter called "accused". Therefore, Canistan joined the unfinished novels, which are completed in the reader's imagination, such as Aydaki Kadın (Ahmet Hamdi Tanpınar) and Eylembilim (Oğuz Atay). Secondly the work aims to discuss an original issue and character. The novel tells about Selim's meeting with Ali many years later and the killing of Ali by Selim. Selim was a son of poor family and was given as a servant to the Ali's family, so they lived together during their childhood. Novel also examines the process which converted Selim into a cruel torturer and Ali into a victim. Selim portrays differently from the most of usual protagonists of novels from the aspects of his personality, morality and reactions. Despite that fact that the novel opened up very traumatic scene describing how Selim tortured his childhood friend, it also presents Selim as related with the behaviors and actions representing goodness, righteousness and honesty. The novel, as a whole, focuses on constructing the background that created Selim's pathology which converted him into an anti-hero with his actions by the means of interactions with his moral, social and psychological motivations.

In this article, it is aimed to examine Selim as a protagonist transformed into an anti-hero with combinations of his psychological, social attitudes in the context of existentialism and philosophy of absurdity that Yusuf Atılgan is related, by the means of searcing on fiction of the novel, too.

Key Words: *Novel, Anti-hero, Character, Absurdity, Causless Action*

---

* Yrd. Doç. Dr., Zübeyde ŞENDERİN, Kırıkkale Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yeni Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, KIRIKKALE e-posta: zubeydesen@gmail.com

1. GİRİŞ

Yusuf Atılgan, 1950 sonrası Türk romanının en özgün yazarlarından biridir. *Aylak Adam* (1959) ve *Anayurt Oteli* (1973) gibi varoluşçu felsefenin absürt (saçma) kavramıyla birey ve bireyin yaşam algısı bağlamında belirgin bir ilişki içinde olan iki önemli romanının ardından kaleme aldığı Canistan (2000), yazarın üçüncü ve son romanıdır. Yazar, bu romanının dördüncü ve son bölümünü tamamlayamadan vefat etmiştir. Eser, mekân ve roman kişileri bağlamında değerlendirildiğinde "köy romanı" kategorisine dahil edilebilirse de, mekân ve bireyi ele alış tarzı bakımından kesinlikle ayrı bir yerdedir. Bu ayrıksılığı yaratan da, bir suç ve ceza teması etrafında gelişen bir vakanın anlatıldığı romanın felsefî dayanağının varoluşçuluk ve bağlantılı olarak absürt kavramı oluşudur. Bu durum, geri kalmışlık, yoksulluk ve eğitimsizlik gibi sürekli yinelenen temalar etrafında sınıf çatışmasını merkeze alan diğer köy romanlarıyla arasındaki en belirgin farktır. Varoluşçu felsefenin üzerinde yoğunlaştığı iletişimsiz, uyumsuz, yabancılaşmış bireyle, bu roman dolayısıyla kentte değil, köyde karşılaşmaktayız. *Canistan*, bu nedenle, yani 1950 sonrası Türk roman ve hikâyesinin başat edebî akımlarından biri olan varoluşçuluğu, köyde (bile) algılanabilir kılması nedeniyle dikkate değer özelliktedir.

Roman, Rumeli göçmeni çok yoksul bir ailenin oğlu olan Selim'in, henüz sekiz yaşındayken yanaşma olarak verildiği bir çiftlikte, çocukluk yıllarını birlikte geçirdiği ağanın oğluyla yıllar sonra bir araya gelişleri ile açılmaktadır. Bu ilk bölümde, bir çete reisi olan Selim'in, yıllar sonra köyüne dönerek, geçmişte belirgin hiçbir kötü olay yaşamadıkları ağanın oğlu Ali'nin evine yaptığı baskın ve bu baskın sırasında gerçekleşen feci işkence olayı anlatılmaktadır. Yusuf Atılgan *Canistan*'da söz konusu suç ve ceza temasını yaratan olgu olan bu işkencenin öyküsünü anlatmaktadır[1].

Vaka zamanı 1921 yılıdır. Manisa'nın Hacırahmanlı köyünde, bir bağ evinde kalmakta olan Tokuç Ali'nin evi, bir gece vakti bir çete tarafından basılır. Çetenin reisi, Tokuç Ali'nin çocukluk arkadaşı Selim'dir. Selim, Ali'nin babası Tokuç Osman'ın evine sekiz yaşındayken yanaşma olarak verilmiştir. Bir gün hiçbir sebep göstermeden hem evden hem de köyden ayrılmıştır. Bu işkence gecesi, bu meçhul ayrılışın ardından Selim ile Tokuç Ali'nin ilk karşılaşmasıdır.

2. GELİŞME

Romanın "Duruşma" başlıklı ilk bölümü, işkencenin yaşandığı geceyi tasvir etmektedir. Bu bölümde işkenceci/ler (Selim ve çete arkadaşları) ile kurbanın (Tokuç Ali ve ailesinin) bir araya geliş sürecini izleriz. Bu ilk bölümde, kurban konumundaki Tokuç Ali'nin aklından geçenlere tanık olduğumuz için, onun çocuk Selim'le ilgili tasvirleri ile vaka zamanı yani işkence olayının yaşandığı andaki Selim arasındaki kişilik farkı, okur olarak bizi de dehşete düşürür. Ve merak ederiz, Selim böyle bir vahşiye nasıl dönüşmüştür? Üstelik bu vahşeti çocukluk arkadaşı Ali'ye nasıl reva görmektedir? Şaşırırız, çünkü acımasız işkence boyunca Tokuç Ali'nin Selim ile ilgili anımsadıkları, aralarında kardeşlikten başka bir şey olmadığı yanılsamasını yaratmaktadır. Tokuç Ali'nin bu tasvirine göre Selim ile birlikte geçen çocukluk yılları, yanaşma ile ağa oğlu arasında kolaylıkla tahmin edebileceğimiz türden bir tahakküm ve çatışmanın yaşanmadığı; eşitlik, sevgi ve samimiyet dolu bir kardeşlik ve dostluk öyküsüdür. İşkencenin her aşamasında Tokuç Ali geçmişe dair bu anıları zihninde canlandırır ve Selim'in zorba bir işkenceciye dönüşmüş olmasına hayret eder.

Selim, Tokuç Ali'nin evine yaptığı baskının ve işkencenin görünür (yüzeysel) sebebini şöyle açıklar: Yunan çeteleriyle savaşmaktadır. Fakat arkadaşlarına yiyecek ve cephane sağlamak için paraya ihtiyaçları vardır. Kimse gönüllü olarak yardım etmemektedir. Onlar da zorla zenginlerden para almaktadır.

[1] *Canistan,* Yusuf Atılgan'ın konusu köyde geçen tek romanıdır. *Bodur Minareden Öte* adlı öykü kitabında "Köyden" başlığı altında yer alan dört öykü de, sonradan yayınladığı "Ağaç" adlı öyküsü de, köylüyü sistemin kurbanı olan ezilmiş kişiler olarak anlatagelen bildik köy öykülerinden değildir. Hem *Canistan*'da hem de *Bodur Minareden Öte*'de yer alan öykülerde köylüler, mekâna dair toplumsal sıkıntıları yaşamakla birlikte aynı zamanda daha derin ve içsel bir sıkıntının pençesindeki bireylerdir. Turan Yüksel, Yusuf Atılgan'ın köy algısındaki farklılığı şöyle ifade etmektedir: *"O yıllarda ikâmetgâhı Hacırahmanlı köyü olan Yusuf Atılgan ne kadar köylüydü? Sonradan İstanbul'da oturduğu zaman ne kadar İstanbulluydu? İkâmetgâhına göre köy romanı yazması isteniyor. Çünkü o sıralar tedavülde köy romanı vardır. Buna karşılık o da diyor ki: 'Köy romanı yazmayı düşünüyorum ama kırk bin köyü kurtarmak için değil."* (Yüksel, 1992: 46) Yusuf Atılgan da, Selmi Andak'ın kendisiyle yaptığı bir söyleşide yazmayı plânladığı köy romanının niteliğinden şöyle söz etmektedir: *"Ben köylüyüm, fakat benim için köy romanı yazmak daha çok olgunluk ve kültür arayan büyük bir mesele gibi geliyor bana. Buna rağmen çoktan beri kafamda bir köy romanı olgunlaşmaktadır. Bunun alışılagelmiş köy romanlarından bambaşka bir tarzda olmasını düşünüyorum ve buna gayret edeceğim."* (Andak, 1992: 61)

> *"… gördüğün gibi çete başıyım; gâvura karşı çarpışıyoruz ara sıra. Tatar köyündeki cephe bozulduktan sonra dağda geziyoruz. İki Yunan devriyesini pusuya düşürüp kırdık. Ama adamların yemesi, cephanesi için para gerek. Hiç kimse kendiliğinden vermiyor. Zenginleri basıp zorla alıyoruz. Sıra sende şimdi. Altınların yerini söyle de gidip alalım."* (s.8).

Bu açıklama ne Tokuç Ali'yi ne de okuru ikna eder. İşgal kuvvetleriyle savaşmak için gereken parayı elde etmek uğruna çocukluk arkadaşının evini basmak ve işkence etmek, anlamsız bir vahşet için fazla asil bir sebep gibi görünmektedir. *"Yakışır mı lan sana eski arkadaşına böyle hakaret etmek"* (s.9) der Ali. Hakaret, herhalde işkenceci ile kurban arasındaki ilişkiyi, en doğru tanımlayan sıfattır. Çünkü işkence nihaî olarak, kurbanı aşağılamak ve güvenini sarsmak amacını güden bir eylemdir[2]. Selim'in cevabı, onun gözünde Tokuç Ali'nin konumunu açıklar: *"Ne arkadaşı lan! Sen o gün hayvan damının kapısında beni horlamadın mı?"* (s.9) Ali, nerede, ne zaman, ne şekilde aşağıladığını anımsamaz Selim'i. Ama *"artık iyice biliyordu kendisinden öç alındığını; altınlar bahaneydi"* (s.10)

Bu eylem sırasında şunu da keşfederiz: İşkenceci / Selim, Tokuç Ali'yi kurbanlaştırarak, ilk kez sınıfsal konumunu da ters yüz etmektedir. Bu defa o, hükmeden, yöneten ve yönlendirendir. Tokuç Ali'nin -ve ailesinin- bedenine el koyarak, onun (ve ailesinin) canını, istediği zaman istediği şekilde alabileceğini bilmenin yarattığı tam bir egemenlik duygusu yaşamaktadır. Öyle ki işkenceyi çoğunlukla bizzat icra etmez. Emir verir, uygulatır. Fakat sınıfsal farklılık açısından, işkence sırasında yaşanan bu statüyü ters yüz etme işlemi, işkencenin psikolojik olarak anlaşılabilir bir zemini olduğu yanılsaması yaratmasına rağmen, geçmişte sınıfsal farklılığın doğasından gelen kin ve nefrete zemin hazırlayacak esaslı bir olay olmaması, söz konusu vahşeti absürt kılmakta, eylemi nedensizleştirmektedir.

Selim, çeteci ve zorba bir işkenceci olarak, geçmişteki bir alınganlığın yaşattığı aşağılanmanın acısını, bizzat ve kat kat acı yaşatarak çıkarmaktadır: Önce Tokuç Ali'nin eli ve ayakları bağlanır. Bu sırada Ali'nin karısı ve küçük oğlu da bir başka odada -yine bağlanmış olarak- kilit altındadır. Selim, her işkence eyleminde olduğu gibi, kurbanına kendisini tamamen savunmasız ve çaresiz hissettirmeye çalışmaktadır. Selim, çeteden birine Ali'yi tekmeletir; dipçikle diz kapağını kırdırır. En sonunda da Ali'nin göbeğine açtığı yaraya kızgın yağ damlatır. Soğukkanlı bir şekilde işkence yapar, yaptırır ve izler. Bu işkencenin Ali'yi ölüme götüreceğini bilir. Öyle ki, işkenceye rağmen kendisinde altın olmadığını söyleyen Ali'yi sonunda o hâlde -can çekişirken- bırakıp gider. Hiç değilse karısının ellerini çözerek gitmeyi teklif eden adamına *"Bırak kalsın."* der. *"Sabaha çıkarsa bi çözen olur."*(s.13)

Okuru da, Tokuç Ali'yi de Selim'in psikolojisiyle ilgili olarak şu yanıltır: Ali'nin yani kurbanın, kendi kişiliğinden kaynaklanan iyiliğin ve iyi anıların bizzat Selim'den arta kalanlar olduğunu zannetmek. Oysa Selim'in belki de hep bir kötücül ruh taşıdığının işaretini yine Ali'ye karşı duyduğu alınganlığın sebebini anlattığı bölümde buluruz. İşkencenin en ölümcül aşamasında şöyle der Selim:

> *"Unuttun mu lan? O gün körpe sıpayı… gittiğimizde beni kapıda bırakıp girdin dama. Önce kim … diye sormaz mı insan bi kere? O zaman bildim birden senin ağa oğlu olduğunu, beni horladığını. Sıpa senin malındı elbet."* (s.13)

Selim ile Tokuç Ali arasında geçen bu olay -belki yaşadıkları çevre açısından doğal- fakat doğası itibariyle anormal, patolojik bir durumdur. Bu patolojik durumu, bir hak/hukuk meselesi olarak yorumlayıp, ağa yanaşma çatışmasına indirgemek de Selim'in hastalıklı bir ruh hâli içinde olduğunun göstergesi olmalıdır. Tokuç Ali de doğasındaki yumuşaklık ve iyiliğe rağmen, bu çevresel patolojinin ortağıdır. Fakat bu gayri ahlâkî olayın Selim'in zihninde neden bir hak / hukuk, eşitlik meselesine dönüştüğünü bir türlü çözemez: *"Buymuş demek. Değer mi bunlara? Hayvanlar senin de malın gibiydi."* (s.13) Aslında Selim'in, pek çok güzel ve dokunaklı anı arasından bu olaya odaklanmış olması ve bu olay üzerinden ölümcül bir kin geliştirmesi haksızlığa uğramaktan çok, hissettiği derin "aşağılanma" ile ilişkilidir. Nitekim Selim'in olayı tanımlamak için seçtiği sözcükler, *"horlama"* (s.9, 13, 17) ve *"aşağılama"* (s.10) dır. Fakat Ali'nin cesareti, işkenceye direnci, *"küçük düşürerek"* (s.17) öç alma hayalini suya düşürmüştür: *"Öldürdüm onu ama horlayamadım."* (s.17) der Selim.

[2] İşkenceci, *"işkence yaparak, kirleterek, eşya durumuna düşürerek ötekini tam anlamıyla yok etmek ister. Acı verme ve aşağılama kurbanın ortadan kaldırılması mantığını kullanır. Bedene el koyma, insana, koşullarına ve en değer verdiği şeylere el koymadır."* (Breton, 2005: 187)

"Yargıç" başlığını taşıyan ikinci bölümde Tokuç Ali'yi ölümün eşiğinde bırakıp çıkan Selim, bir başka hesaplaşma için yola düşerken, çocukluk yıllarında Ali'lerin çiftliğini terk ettikten sonra yaşadıklarını anımsar. Bu bölümde Selim'in -belki de hiç anımsamaması gereken- bir olay esnasında Ali'nin davranışından duyduğu alınganlık ve gereksiz aşağılanmışlık duygusundan dolayı çocukluk arkadaşına karşı duyduğu bitmeyen kinin yönlendirdiği feci işkence sahnesine nasıl ulaşıldığının gerçek ve inandırıcı bir açıklamasını bulacağımızı umarız. Fakat işkence gibi akıl almaz bir eyleme, hem bu kadar yakın birine karşı hem de bu kadar soğukkanlı biçimde girişebilmenin yeteri kadar ayrıntılı ve inandırıcı bir mizanseninin yaratıldığını söylemek zordur.

Bölüm boyunca, Ali'lerin çiftliğinden ayrılan Selim'in, çalıştığı diğer köylerde yaşadıklarından söz edilir. Bu bölümde çevresinde ve kendi yaşamındaki olay ve durumların "yargıcının" Selim olduğunu ya da Selim'in kendisini yargıç yerine koyduğunu düşünürüz Selim, özellikle hemcinsleriyle ilişkilerinde, bir güç ve eşitlik sınavına girişmekte, içinde hissettiği güç ve eşitliğin, karşı taraf tarafından tanınmadığını, yani aşağılandığını her hissedişinde isyan etmektedir. Nitekim Tokuç Ali'lerin çiftliğinden ayrılır ayrılmaz iş bulduğu ilk çiftlikte, çalıştığı yerden neden ayrıldığını sorduklarında *"ağanın oğluyla geçinemedik."* der. (s. 20). Fakat bu çiftlikte de yine beyin oğlu, Selim'in, kız kardeşi ile sohbet etmesini yasaklamaya kalkıştığında bir kez daha gururu incinir:*"Bana bak, Selim misin nesin, sen kim oluyorsun da kardeşimle konuşuyorsun? Bir daha konuşmayacaksın onunla, dedi çatık kaşla bağırarak."* (s. 29).

Bu yasak genç kızın ısrarı ile aşılıp tekrar sohbet edilir. Beyin oğlu bu sefer *"ulan ahır kumrusu, kız kardeşimle konuşmayacaksın demedim mi sana ben"* (s. 31) diyerek el kaldırınca Selim ağanın oğluna bir yumruk atıp bu çiftliği de kimseye haber vermeden gizlice terk eder.

Cinsel kimliği, güç ve eşitlik arzusu, bir kez daha, bu defa Ali ile yaşadığı olaydan daha belirgin biçimde aşağılanmıştır. Bir başka köyde iş ararken, geldiği yerden neden ayrıldığı sorusuna yine aynı cevabı verir. *"Ağanın oğluyla geçinemedik."* (s. 32).

İş bulduğu bir sonraki köy, yaşamında yeni bir devre açar. Burada, kendisinden yaşça oldukça büyük dul bir kadın olan Esma'nın yanında çalışmaya başlar. Selim, otuz yaşlarındaki bu kadından -kendisi henüz on beş on altı yaşlarındadır- (s. 32) saygı ve eşitlik görür. Esma ile evlenirler. Kadın, evlilikleri sırasında ölü bir erkek çocuk dünyaya getirir. Bu talihsiz doğumdan birkaç gün sonra da hummadan ölür. Sadece bu evlilikte bulduğu saygı, eşitlik hatta hükmetme duygusu, Selim açısından ilişkilerinin odak noktasını oluşturmaktadır. Esma'ya o kadar bağlanmıştır ki -ya da ilk defa hissettiği saygı ve hükmetme duygusuna- onun ölümünden sonra da başkasıyla birlikte olmaz.

Esma, Selim'e okuma yazma da öğretmiştir (s. 46). Selim'in okuma yazma öğrenmesi, o dönemdeki sosyal/politik ortam hakkında bilgi vermek için yazar tarafından bir sebep olarak kullanılır. Selim, İkdam ve Tanin gazetelerini okumaya başlar. İşte burada eğreti bir İkinci Meşrutiyet ve savaş sahnesi devreye girer. Bu gazeteler, kahvehane sohbetleri, yeni atanan öğretmen Nedim Bey, İttihatçı Uncu Mahmut Bey, İttihat ve Terakki lâkırdıları aracılığıyla fazla hızlı, gerekçesi ve amacı iyi hazırlanmamış bir politik atmosfer romana sızmıştır[3].

Selim, karısını kaybettikten sonra tekrar ruhsal ve davranışsal dengesini kaybeder. Artık yeni bir düzen tutturmuştur. Esma hayattayken, çevreyle, köylülerle uyum sağlamak için benimsemeye çalıştığı alışkanlıklarını onun ölümünden sonra bir bir terk eder.

> *"Yeni bir günlük yaşam düzeni vardı: Ne camiye gidiyor ne de akşamları kahveye çıkıyordu. Esma öleli namazı da bırakmıştı. Ramazandan sonra öğle yemeklerini çarşıda bir köftecide yemeye, çoğu akşamlar bir Rum meyhanesinde içki içmeye başlamıştı. Meyhane arkadaşları edinmişti. Gündüzleri Borsa kıraathanesinde oturuyor, gazete okuyor ya da domino oynuyordu. Bağın işlerinde de eskisi gibi titiz değildi. "* (s. 53)

Selim, savaş olasılığı çıktığında önce redif taburuna çağrılır. Burada askerî eğitimden geçirilir. Taburdayken Balkan Savaşı'nın bittiği haber alınır ve geri dönerler. Fakat Birinci Dünya Savaşı sırasında seferberlik emri çıkar ve tekrar askere alınırlar. Askerde kendinden iki yaş küçük bir köylü genç olan Kadir'le arkadaş olur ve onunla birlikte

[3] Bu romanda, romanın kurgusuna başarılı biçimde adapte edilememiş olsa da sosyal/politik ortamı ayrıntılı bir şekilde anlatmaksızın anlatının zeminine serpiştirmenin Atılgan'ın anlatım tercihlerinden biri olduğunu da vurgulamak durumundayız. Yazar *"Ben romanlarımda politik ya da toplumsal durumları böyle telmihlerle geçiştiririm. Bunlar benim toplumsal olaylara bir dokundurmam gibidir."* (Balabanlılar, 1992: 67) demektedir.

-Selim'in önerisiyle- askerden kaçarlar. Bu kaçışın sebebini de tam olarak anlayamayız: *"Kadir kardeş, pisi pisine öldürtmeyelim kendimizi, bu gece trenden atlayıp kaçacağız."* (s. 54)

Bütün bunlar, romanın neden bir işkence sahnesiyle açıldığının, Selim'in neden bir işkenceciye dönüştüğünün inandırıcı açıklamaları değildir. Selim'in yaşamı zor geçmesine rağmen her zaman talihli olmuş; geçimini sağlayacak bir yer ve kendisine iyi davranan ve emeğinin karşılığını veren insanlarla da karşılaşmıştır.

Savaştan sonra, Yunan işgaline karşı Halit Paşa tarafından örgütlenirler. Ve *"yarı savaşçı, eşkıya hayat."* (s. 62) yaşamaya başlarlar. Bölümün finalinde Selim, kendilerine yardım eden Uncu Mahmut Bey'in ölümünün intikamını almak için köyün karakolunu basar. Sahne, adeta bir Amerikan filminden alınmış gibidir. Selim, Manisa'da direnişçilere tek yardım eden, ilgilenen kişi olan Mahmut Bey'in intikamı için (s. 63) bir tür intihar saldırısı düzenler. Karakolda düşman askerlerini öldürür ve çatışmanın sonunda öldürülür:

> *"Kalktı; iki kalçasındaki tabanca kılıflarının düğmelerini açtı, birini eline alıp köye girdi. Kimseler yoktu çevrede. Köyün ortasındaki karakola varınca avluda, koğuşun kapısı üstünde asılı fenerin ışığında duvara dayanmış, belki de ayakta uyuyan, tüfeği omzunda nöbetçiyi gördü… Selim elindeki tabancayla adamın kafasına var gücüyle vurdu. Yıkılırken tutup yere bıraktı. Koğuşun kapısını açıp öteki tabancasını da sol eline aldı. Tavana asılı fenerin ışığında iki sıralı on- on iki kadar ranzada askerler uyuyorlardı. Önce sağdaki ilk ranzanın altındaki adamın kafasına tabancasını ateşledi, sonra sol ranzadakinin kafasına… Gürültüden uyanıp fırlayanlara da ateş ederek ilerledi. Karşı duvara yaklaştığında sırtından iki kere itildi; 'vuruldum'. Düşerken döndü, yere otururken kapıdan elinde tabanca kendisine yaklaşan adama ateş etti. Tabanca seslerine, bağırışlara koşup gelen Yunan çavuşu düşerken bir daha ateş etti. Selim de tetiği çekti, ama tabanca patlamadı. Ölümün eşiğinde 'Kurşunum bitmişti, ama onu da vurdum şükür.' dedi yavaş sesle."* (s. 63-64)

Bu ölüm / intihar eylemi, romanın açılışındaki arkadaş işkencecisi Selim için fazla asil, fazla özverili bir sahne gibi durmaktadır. Fakat yazar romanını tamamlayamadığından, dolayısıyla -deyim yerindeyse- ince işçiliğini yapamadığından, Selim'in patolojisi ve geldiği nokta konusunda tam anlamıyla inandırıcı olamamaktadır.

Romanın üçüncü bölümü ise "Tanık" adını taşımaktadır. Bu bölüm, Selim'in beraber askerden kaçtıkları, daha sonra da hiç ayrılmadıkları arkadaşı Kadir'in ağzından anlatılmaktadır. Kadir, küçük yaşta, amcasının, hanımının ölümünden sonra evlendiği ikinci eşi Huri ile gayri meşru ilişkiye girmiş olmasının utancıyla köyünü terk etmiş bir gençtir. O da Selim gibi köylerde ve bağlarda çalışarak geçimini sağlamaktadır. Selim ile askerde tanışıp arkadaş olmuşlardır. Askerden beraber kaçmış ve sonra da birbirlerinden hiç kopmamışlardır. Kadir, Selim'i *"has arkadaş"* (s. 67) olarak görmektedir. Kadir ile Selim'in arkadaşlığı üzerinden yazar Selim'in asabî kişiliği, alıngan ve saldırgan yapısı ile aynı zamanda güçlü sadâkat duygusunu yansıtmaktadır. Örneğin Kadir'e / dostuna yapılan bir şakaya Selim'in karşılık verdiği bir olay, onun alıngan ve saldırgan yapısının bir göstergesi niteliğindedir:

> *"Ben de Keçiliköylü'ydüm ya, askere alındığımda Manisa'da kışladayken bir gün Horozluköylü Veli, 'Lan keçi Kadir, hamamcı mısın?' dediydi şakadan da ben umursamadıydım, ama Selim üstüne yürüyüp 'keçi sana derler lan, dağıtırım ağzını' diye bağırdıydı. Has arkadaştı doğrusu. Her yerde beni kayırırdı. 'İriyarısın ama acık safçasın' derdi kimi."*(s. 66).

Selim'in aynı sadâkati Tokuç Ali'den esirgemesi, davranışsal çelişki ve tutarsızlıklarından biridir.

Kadir, Selim'in Tokuç Ali'ye işkencesine hayıflanmakta, o da buna bir anlam verememektedir: *"Bir türlü anlamadım niye yaptı bunları."*(s. 66) der. Yine de arkadaşını bu eyleminde yalnız bırakmamış, hatta işkenceyi bizzat uygulamıştır. Kadir'in anlamsız bir işkenceyi arkadaş ve lider emri olarak görüp icra etmesi, yani nedensiz eylemin bu nedensiz ortaklığı ayrı bir absürtlük olarak ortaya çıkmaktadır.

Bu son bölümde, çetecilik yıllarında görüştüğü dul bir köylü kadın olan Naciye ile evlenerek normal bir hayata kavuşmayı plânlayan ve bu plânını gerçekleştiren Kadir'in, Selim ve Tokuç Ali'nin korkunç ve anlamsız ölümlerine üzülmekle birlikte hayatta kalmayı başardığı için sevindiğini görürüz:

> *"Vay be, gel de anla. Aslan gibi iki adam yediler başlarını. Alınyazısı mı denecek; yıllar öncesinden mi yazılmış? Vah Selim kardeş, vah ki vah! Şu yemyeşil bağlara, ağaçlara bak; sararmış ekinlere bak! Hiç yoktan koyulup gidilir mi bunlar?"* (s. 72).

Önceki geceki işkenceyi bizzat uygulayanlardan biri olmasına, o sabah kurban ettikleri Ali'nin ölümünü ve cenazesini görmüş olmasına rağmen aldırmaz gibidir: Dört nala kendi hayatına koşar. İşkence gecesi ve uzun yıllardır dostluk ettiği Selim'in ölümünün ertesi günü Kadir, Naciye ile evlenir.

2.1. Karakterin İnşası

Selim'in katıksız bir cani olduğuna bizi inandıran ilk bölümün ardından, ikinci bölüm ters bir istikamette ilerler ve yeterince hazırlanmamış ya da karaktere iyi monte edilmemiş nedenlerle Selim'e bir tür asâlet, sadakat duygusu atfeder. Karakterle ilgili öyle süratli yalpalamalar vardır ki -buna yüzyılın başındaki Anadolu'nun sosyal/siyasal atmosferinin gayet eğreti çizilmiş olmasını da eklersek- onun hakkında doğru bir karara varmak iyice güçleşir.

Şüphesiz dışardan fark edilmeyen bir takım küçük birikimler, ruhsal kimliği sakat, algı dünyası bozuk kişiliklerde umulmadık anlarda, umulmadık ve aşırı tepkilere neden olabilir. *Anayurt Oteli*'nin unutulmaz karakteri Zebercet, bunun Türk edebiyatındaki en başarılı örneğidir belki de. Fakat Yusuf Atılgan, o romanda başardığını, burada -romanı tamamlamaya fırsatı olmadığından- tam olarak başaramamıştır. Selim gibi patolojisi itibariyle çok zorlu bir karakteri yeterince ince işleyememiştir. Bu nedenle ortaya bir gece içinde tuhaf bir sebepten, çocukluk arkadaşına ölümcül işkence yaparak öldüren, işkencenin ardından iyiliğini gördüğü Koca Mümin'e karşılıksız olarak değerli atını bırakan, ardından -kendisi bir asker kaçağı olduğu halde- direnişçilere çok yardımcı olan Uncu Mahmut Ağa'nın intikamını almak için Yunanlıların işgali altındaki karakola baskın yapıp, öldürerek ölmeyi, bir nevi bedenini gönüllü olarak feda etmeyi göze alan bir kahramana dönüşür[4]. Selim'deki bu dönüşüm ve dönüşümü belirleyen, dışa vuran eylemler iyi hazırlanamamışsa da, ruhsal açıdan sorunlu bir karakterle karşı karşıya olduğumuz açıktır. Bir başka deyişle Selim, gerçekleştirdiği bütün bu eylemlerin odağında, Türk edebiyatı için özgün bir anti-kahraman adayıdır.

Burada Selim'in kıstırılmış / kuşatılmış yaşamında köyden köye dolaşırken kendi Sisyphe işkencesini (yani Camus'nün absürt felsefesini açıklamakta kullandığı miti) çektiğini söylemek mümkündür. Her köyde taşı yukarı çıkarmaya çalışır ama taş her defasında aşağı düşer. Selim, en sonunda taşı tamamen bırakır, yani yaşamdan vazgeçer. Selim, sadece Esma ile evli olduğu dönemde çevresindekilerle geçici bir uyum ve bu uyumun verdiği tatmini yaşamıştır. Esma'nın ölümüyle de tekrar çevreye yabancılaşır ve içe kapanır[5]. İşte bu noktada Selim'in kalabalıklar içinde kendini nasıl gördüğüne, nasıl tanımladığına tanık oluruz. Köyde hiçbir şeyinin olmadığını, her şeyin karısına ait olduğunu söyler ve ekler: *"Ölünce iğreti kaldım burada"*. (s.53) Bu cümleyle belki de bütün yaşamını yorumlamakta, adeta dünyada yeri olmadığı duygusunu dışa vurmaktadır.

Romandaki ayrıntıları ayıklayıp, olayları böyle art arda sıraladığımızda Yusuf Atılgan'ın aslında ne yapmak istediğini, ne kadar özgün bir karakter yaratımının peşinde koştuğunu anlıyoruz.

Burada bir parantez açarak tutarsız dile de vurgu yapmak zorundayız. Roman Manisa'da ve köylerinde geçmektedir. Fakat romanın köylü kahramanları -genellikle- şehirli gibi Türkçe konuşurken, kimi yerde de gereksiz biçimde yöresel ağız kullanmaktadırlar. Atılgan, yöresel ağız kullanıp kullanmama ya da karakterin dilini anlatıcının diline tam olarak uydurup uydurmama konusunda tam bir ritim tutturamamıştır.

Selim, yalnız bir insandır ve yalnızlığı sever. Bu yalnızlık da patolojik eğilimlerini güçlendirmiş

[4] Yusuf Atılgan'ın romanları üzerine ayrıntılı bir inceleme yapmış olan Ali İhsan Kolcu da karakterin köklü ruhsal ve davranışsal değişiminin iyi hazırlanamadığı kanısındadır. Ona göre de *"romanda cevabını bulamayan bazı sorular mevcuttur. Bunlardan biri Selim'in değişimini hazırlayan sebeplerin zayıf kalışıdır."* (Kolcu, 2003: 109) Kolcu, Selim'in vahşi cinayetinin ergenlik dönemindeki iki gencin anormal cinsel deneyimlerine dayandırılmasını *"yeterli ve tutarlı"* (Kolcu, 2003: 112) bir sebep olarak görmez. Ona göre, *"Bu konu, Selim'in psikolojisinde derinliğine işlenmemiştir. Bu bakımdan yazarın dar ve kapalı mekândan sıyrılıp geniş mekâna açıldığı bu romanında dışa dönük hareket ve davranış biçimleri karakterlerin ruh hâlleriyle desteklenmemektedir."* (Kolcu, 2003: 112) Yazar, bu durumu Camus ve absürt felsefesiyle ilişkilendirmemekte, Baudelaire ve Rousseau'ya dayandırmaktadır. (Kolcu, 2003: 103)

[5] Albert Camus de, yaşam algısı ve eylemlerindeki dönüşümü hazırlayan etkenler bakımından Selim'e benzer bir karakteri *Caligula* adlı eserinde yansıtmıştır. *Caligula*, sevgilisi Drusilla'nın ölümünün ardından büyük bir değişim yaşar: *"Camus, Caligula'nın uyumsuzluk bilincine ulaşmadan önce uyumlu bir kişi olduğunu söyler. Ancak hem sevgilisi hem de kızkardeşi olan Drusilla'nın ani ölümü, birdenbire hiçlikle karşılaşmanın vermiş olduğu korkuyla yaşamı parçalanan Caligula'da uyumsuzluk bilinci uyandırmış ve bu bilinç dönüşümü olumsuzlaştırmıştır. Drusilla'nın ölümü, Caligula'nın trajik deneyimini hızlandıran bir etken olmuştur"*. (Türkyılmaz, 2004: 112).

olmalıdır. Bu durum Selim'in karakteristiklerini belirlerken özellikle vurgulamamız gereken önemli noktalardan biridir. Çünkü yalnızlık, doğru davranış kalıpları geliştirmek için kıyaslama yapabileceği birilerinin olmadığı ya da bu tip karşılaştırmalardan sürekli kaçtığı anlamına gelmektedir. Örneğin, Tokuç Ali'nin evinde yıllarca ahırın bir köşesinde yatıp kalkar. An gelir, bu yalnız bırakılmışlıkta horlanma ve dışlanma görür. Çiftliği terk edip, bir başka çiftlikte kalmaya başladığında, ona diğer işçilerin de kaldığı bir odada bir ranza (kerevet) vermeye kalktıklarında, bundan da rahatsız olur. Ahır köşesinde tek başına yatmayı tercih eder. Bütün yaşamı bağ damlarında ya da ahır köşelerinde çevresindekilerden ayrı geçer. Kendiliğinden gelen bu yalnızlık dürtüsü, Selim'in algı bozukluklarının, yargılarındaki çarpıklığın, uyumsuzluğunun ve yabancılaşmışlığının belki de ilk çekirdeğidir.

Selim, iyi, özverili, hep doğru olanı yapan ya da yapmaya çalışan roman kişiliklerinin aksine, iyi ve kötü olanı, anlamlı olmayan bir birleşimle, art arda uygulayabilen bir anti-kahramandır. Selim'in davranışlarının ve tepkilerinin ne duygusal ne de mantıksal açıdan tutarlılığı vardır. Bu bakımdan Yusuf Atılgan'ın, yaşamın, dolayısıyla insan davranışlarının anlamsızlığı üzerine yoğunlaşan diğer iki romanının kahramanını da -karakter düzleminde- doğrular. O da bu yönüyle Zebercet'tir (*Anayurt Oteli*), Bay C.'dir. (*Aylak Adam*).

Selim ve Kadir, biri yaşama tutunarak diğeri gönüllü biçimde vazgeçerek, yaşamın anlamsızlığına dolayısıyla absürde başkaldırırlar. Selim, intihar eylemine bir tür adalet duygusu da katar: Ölürken düşman askerlerini katleder. Yani bizzat kişiliği ve eylemleri ile yaşamın anlamsızlığının sembolü gibidir. Bu tür bir intihar eylemi ile anlamsız, çelişik, tutarsız yaşamını ölümüyle anlamlı kılmaya çalışır belki de. Kadir ise ölümü, öldürmeyi ve ölümü tercih etmeyi anlamsız bulur. Oysa onun yaşamı da aynı yolda tükenip gitmiştir. Sonunda Selim'in ve Tokuç Ali'nin anlamsız ölümleri, Kadir'in yaşama sarılmasına sebep olur.

Bu finalde, Albert Camus'nün absürt felsefesiyle açık bir uygunluk vardır. Camus, *"ister başkaldır, ister özgür ol, isterse tutkulu; ama intihar etme ve yaşa!"* der. (Gündoğan 1997: 104). Yaşamın anlamsızlığına ve eylemlerin nedensizliğine bakıldığında, yazarın Kadir aracılığıyla yaşama sarılmaya vurgu yapması çelişik gibi görünse de, bu çelişki genelde varoluşçuluğun özelde absürt felsefesinin de çelişkisidir. Bir başka deyişle Selim, Sartre'ın absürdünü yaşar ve intiharı anlamlı bulur. Kadir ise Camus'nün absürt bir dünyaya karşı tek direnç noktası olarak gördüğü başkaldırıyı seçer. Yani absürtlüğüne rağmen inadına yaşamak. Bu tamı tamına Camus'nün önerisidir.

Bu hikâyede, Selim "Yargıç", Kadir ise "Tanık" rolündedir. Yazılamamış, "Sanık" bölümü ise Atılgan'ın kendi ifadesiyle Tokuç Ali'nin hikâyesi olacaktı. Yusuf Atılgan bu suç hikâyesi aracılığıyla yaşamın özünde bulduğu çelişkiyi anlatmıştır: *"İnsanın yeryüzünde yaşaması bir çeşit suç işlemekle, hayata karşı suç işlemekle sürüyor. Ya bir bitkiyi koparıyor ya da bir hayvanı öldürüyoruz. Burada suç işleme temi var. Onun için zaten romanın bölümleri şöyle: Duruşma, Yargıç, Sanık, Tanık."* (Balabanlılar, 1992: 67)

3. SONUÇ

Özellikle *Aylak Adam* ve *Anayurt Oteli*'nden yola çıkarak, Yusuf Atılgan'ın modern insanın yalnızlığı ve yabancılaşması üzerinde durduğu söylenebilir. Fakat *Canistan*'da seçtiği mekân ve baş karakterin yapısı göz önüne alındığında Atılgan'ın yalnızlık ve yabancılaşma olgusunu, mekân / insan ilişkisi bağlamında değerlendirdiğimizde modernizmin ötesinde, bireyin yapısal bir özelliği gibi gördüğü sonucunu çıkarabiliriz. Yani yabancılaşma, modernizmin yan etkisi değildir bu romanda. Nitekim Selim, eğitimsiz bir köylü gencidir. Bütün yaşamı da köy ve kasabalarda, yani kente göre daha dar ve baskıcı ortamlarda mümkün olduğu kadar insanlardan uzak ve yalnız geçmiştir.

Bu uyumsuz, saldırgan ve içe dönük gençte, içten gelen kuvvetli bir eşitlik, hükmetme ve saygı görme arzusu vardır. Bu psikolojik, sosyal altyapı ile inşa edilen Selim adlı karakterin, nedenleri ile eylemleri arasında (cinsellik, aşağılanma, işkence) ve bizzat gerçekleştirdiği ya da çevresinde gerçekleşen eylemler ile bunlara yönelik algıları arasında ("anormal cinsel deneyim/ aşağılanma"- "işkence /düşmanla savaşmak için yardım toplama"- "askerden kaçma/sonra işgal edilmiş karakola intihar saldırısı düzenleme") açık bir çelişki bulunmaktadır. İşte bu neden / sonuç bağdaşmazlığı da anlamsızlığı yaratmaktadır. Bütün bunlar da Selim'i bir anti- kahramana dönüştürmektedir.

Şüphesiz anlamsızlık da davranışsal açıdan bir sonuçtur. Yani insanlar anlamsız davranabilirler. Nedenlerle eylemlerin örtüşmemesi; olaylara,

durumlara, mantıksal ve duygusal açıdan "doğru" olarak tanımlanamayacak anlamlar yüklemek de -özellikle patolojik karakterler açısından- şüphesiz kabul edilebilir bir durumdur. İşte Yusuf Atılgan'ın diğer iki romanında gerçekleştirdiği budur. Fakat *Canistan*'da bu neden/sonuç bağdaşmazlığı yeterince iyi kurgulanamamıştır. Yani okur, bu anlamsızlığa bir anlam veremez.

Şüphesiz karakter yaratımı ve kurgu bağlamında gözlemlediğimiz eksiklikler yazarın romanı tamamlayamamasının, *Canistan*'ın bu hâliyle bir tür taslak roman olmasının sonuçlarıdır. Eğer fırsat bulabilseydi Atılgan'ın amaçladığını gerçekleştirecek kudrette büyük bir yazar olduğuna ise *Aylak Adam* ve *Anayurt Oteli* en büyük kanıttır.

Sonuç olarak, *Canistan*, Türk edebiyat tarihi içinde oldukça değişik bir konuyu, ilginç bir kurgu içinde ve tartışmalı kişiliği ile bir anti-kahraman görüntüsü çizen roman başkişisi aracılığıyla yansıtma denemesi nedeniyle önemlidir.

KAYNAKÇA

Andak, S. (1992). "Yunus Nadi Roman Mükâfâtı İkincisi", **Yusuf Atılgan'a Armağan**, İletişim Yayınları, İstanbul, pp: 60-62.

Atılgan, Y. (2005). **Canistan / Bütün Yapıtları**, 4. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Balabanlılar, M. (1992). "Hapis İntihar İşkence", **Yusuf Atılgan'a Armağan**, İletişim Yayınları, İstanbul, pp: 65-68.

Breton, D. (2005). **Acının Antropolojisi**, (Çev: İ. Yerguz), 1. Baskı, Sel Yayınları, İstanbul.

Gündoğan, A. O. (1997). **Albert Camus ve Başkaldırma Felsefesi,** 2.Baskı, Birey Yayınları, İstanbul.

Kolcu, A. İ. (2003). **Yusuf Atılgan'ın Roman Dünyası,** 1. Baskı, Toroslu Kitaplığı, İstanbul.

Türkyılmaz, Ü. (2004). "Albert Camus'nün *Caligula*'sında Yaşam Ölüm Diyalektiği", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi,** 43/2, pp:109-118.

Yüksel, T. (1992). "Yusuf Atılgan'ın Özgeçmiş Belgeseli", **Yusuf Atılgan'a Armağan,** İletişim Yayınları, İstanbul, pp: 11-52.